הוקטרס דעבן שעבוד (מד)

עיקרי הדברים בסדר "פנינים רבי יחיאל" לה פרשת שחיטה

(א)

בה

אמר ר"ל (קידושין יא ד) אדם הלבתיו מעלה עובדה מן הורשין שעבודו דאורייתא, שיש עובדה מן הלקוחות פליג בה קלא.

ואילו בסוף דב"ב אדם הלבתיו מעלה עובדה מן הורשין שלא תמיד בלא בפני עצמן ואין עובדה מן הלקוחות פליג בה קלא.

והלי סתירת שתי המימרות דרב פפא, דבקידושין אמר הכי דעובדה מן הורשין משום שדה, ואילו בב"ב שם אמר משום נאיף.

ובישב הדברים נאמרו כמה תירוצים בזה.

דרך א' - דבקידושין מיירי בגלה הבתולה בתורה, ובזה א' הכל דשעבודא דאורייתא, ואילו כאן (ב"ב שם) קאי אל מלה שאינה בתולה בתורה, ובזה סל לכל דשעבודא לאו דאורייתא, ולכן הוצרך לומר דהוי דעובדה מן הורשין משום נאיף. רבינו חננאל האריך בתוס' שם.

ומצינו מדף, דאין תוס' בקידושין, דרב (ב"ב) הכי דלאו עובדים מן הלקוחות דשעבודא לאו דאורייתא, ואולי אי דין פליג קא. ולפי"ז לא האריך בתוס' שם ארסה שלא ע"ה בזה.

ולפי פשט של רבינו חננאל, לכאו' כל דסל דלמאן דסל שלא, אין הבוועה בתוס' ב"ב והרמב"ן, פליגו קנין לחבה, דאיכא אפי' מלה הבתולה בתורה, אלמא הוי שדה. אלא כמו שהבאנו כנ"ל, שי' רש"י קידושין שם ובשבלי שם, דשלא היינו דהתורה אינה משעבדת לגוף שעבוד בפרוש מל השעבוד מן התורה, ולכן מיבן דבמלה הבתולה בתורה, שדה, כדנ"ל לא.

דרך ב' התוס' סוף בב, דרב אמר סתמו דמתני' דמתני' עובדא מן הנרשין ואינו עובדא מן הלקחות, ואמ' מנרש לה (בבב) לאדם שלא, ומקנו משום עיר במו בעולה בשטר, והתם בקדושין מנרש לה לאדם שלא.

דרך ג' דרב אמר שתי המתנות, ומה שאמר רב (בבב) לדעת עצמו אמרה אפל שלא, וכמו שארב דבריהם בעיר עצמה, ולא משום שעבודו, ובאמת קדושין ארב, שלא עיר עצמו. (המאירי בקדושין ובבב).

דרך ד' הרב אלהי בב שבתב דלב מתנות אחרות, ופל לרב שא, בדאמר בקדושין. והיו דאמר בבב משום עיר, היינו לבאר דלאחר שהפקיעו תכל השעבוד במתנה מן הלקחות, ואילו לבי נרשים אינו אחר אחרון ועובדא מן הנרשים, עכ"ל קאמר משום עיר.

והקשה הרמב"ן דלבי נרשים, למה לן טעמא דעיר, והרי כל עיר שאין טעם להפקעת דין תורה, ממילא עבור דת בעולם, ועובדא מן הנרשין. וכן הקשה בתורת הקדושין שם, והקיטה המלבי"ם בשם תלת סימן לט סעיף. ובמשנה קו לא מתבארים דברות האלפסי הם, דלבתם בחצל הפקעו השעבוד מן הלקחות, אב לבי שעבוד, ואין עובדא מן הנרשין, ועכ"ל תירץ רב דמשום עיר אינה אחרונה ועובדא מן הנרשין - וביתר הסבר, אפל דלאחר שהפקיעו השעבוד מן הלקחות, תו לבי סמך של המלה (במתנה), וכיון דלבי סמך, לבי שעבוד כלל,

ומשום עניד, השאירו הכל השעבוד של תורה בורשים, ומעלה עובדה מן הורשים מדין שד. אז בעולם אחר קבל, דבאמת לאחר שיגיע השעבוד מן הלקחות, ליבוא סעד, וליבוא שעבוד תורה, ומשום עניד, תקנו רבנן שעבוד בורשים, כי דברי יחזקאל ביאיב.

והיינו דלאחר שבעל השעבוד מן הלקחות במעלה, יש עלים לומר דבעל השעבוד לאחרי, ומשום עניד, לא הפקיעו השעבוד בורשים ונשאר שד. אז דמן התורה בעל לאחרי, בגלל אי-סעד, ורבנן תיקנו השעבוד משום עניד. (ובא לבאור מתוס ריש בא, דהשאירו השעבוד במעלה, דמיניה, ובן בורשים.)

ומיד אבאר לנרש ד' הולכים, דבאמת בעל השעבוד לאחרי, אלו משום עניד, עשו תקנה מיוחדת דעובדה מן הורשין מדין לבוי ולא מדין שעבוד. והנפק בקדושין שם, כמן דשד, אמנם לאחר התקנה, בעל השעבוד, אם תקנו תקנה לקבל מן הורשין מדין לבוי, דאילו שלד, לא הו מתקנים תקנה מיוחדת לקבל מיתמי משום עניד. ולכאורה לפי דהוי מדין אבוי, לא דמבתיב דאיקני, דלא ברור מעלה דעובדה מן הורשים (ובעי דאיקני לקחות) X) אולם אם נאמר בפעלה דמעלה דעובדה מיתמי הוי מדין שעבוד, דאי דאיקני, ודו"ל.

הוצאו מהאמור, דלשני הנורשים בד' הולכים, בעל השעבוד מן הלקחות, והוי דעובדה מן הורשים, לפי א', הוי מדין שעבוד (אי דאורייתא אי דרבנן). ולפירוש ב', עובדה מן הורשין מדין לבוי ולא מדין שעבוד.

ויש לדון בזה, דדברי הירושלמי סומן בלא סקבלא ודקבלות סומן קל סלו. עיין הטב.

X) ואין רבנן יודע (מד ב) לא דאיקני לנו והורש, רק לאמן דסלי דמעלה אינו עובדה מן הורשים.

ומעיד אפל דרך חדשה בצה, (לו בב' הלפסי) דב' הסלעות לו פליטי
אהדדי, וסלעיו דקדושין סל דמאן לובה מן הלרטין, דתכל הגאולה השעבוד
ביתמי, והבניאו רק מן הלרמות. וסלעיו דבב סל דתכל הפניאו לקדרי
את השעבוד (לאחר דאוז לגבות מן הלרמות), אלו לובים מיתמי מדון
לבוי משום נעיד ולו מדון שעבוד. וכאיון פי' התוס' בב שם
דהוי כאיון ביבוי דאמרי, דבא קדושין אצל לדד שד, ובב אצל לדד
שלד, ואולו לפרש מה לב הוי כאיון ביבוי דאמרי, דבקדושין אצל
לפי הסברו קשה השעבוד בורשים. ובבב שם אצל לפי הסברו
דאבוי מן הורשין הוי מדון לבוי ולו מדון שעבוד וכדלמול.
ולזה הפשט הנה, אפשר להבין ד' דבר הוא לאלל בלהלן!

הבאש (פט סי' ד') מבאר ד' דבר הוא לאלל, ביתומים קטנים
ומכרו הנכסים מועטים, מה שמכרו מכרו, ואין חיובן לצון את הבנות
מן הדמים, ואין לגאלה מכל דמים מכל נכסים, משום דמצון הגאה והבנות
הלקו ממקרקעי ולו ממטלטלי, ובשמכרו הקרקעות (ולו לטרוף
מן המשועבדים) נעשו הדמים מטלטלים, מכי דהוי ביתמי שמכרו
נכסי אביהן (ומכל מקום טרוף מן הלרמות) אינם חייבים לפרוע חוב
אביהן מן הדמים. ואולם הבאש דמתוך דברי רב הוי לאלל משום
דלאחר מקנה הקאונים (דמטלטלי ביתמי מתבעדי לבעלם) חייבים ליתן
הדמים. וכל הסברא הה לאלל, כון דהדמים שקבלו היתמי הם תמורה

~~[illegible]~~ הקיקר שאכל, כדי להוא השעבוד בתמונה של שעבוד הקיקר, אלו כוון דהדמים הוי מטלטלין, לו גרם אילו השויר להם דמים, אוא לטרוף מהן
אמילו לם היה דהיקמי מכל, ולבלו דמים, אוא לטרוף מן הדמים.
הוי לאחר מקנה הגזלנים, כוון דמטלטלין מתעבדי, הא הכו דגזלה
מן הדמים.
והרוש פליג וסבר שם דהני צוצי לו אישתעבדו להנוה אלו
שעבודיהו אנכסי אבהון, וכוון שאכל ואין יכולין לטרוף הנכסים
לזה הדבר דומה לאדם שיצה לו היקמים מכל נכסים, שאין בהם
גובה מן הדמים בידם, בלאו הני צוצי שבק אבהון וכו'
(וכ' לשון הרוש שם ותקבל ואוי ולו הנני שם ראיתי, ומצאתי
בבלולו תרוינתו שם דעשור בגד, ומיש ואכל)
והיינו דהרוש פליג אדיעו דהא גאון, דלו הל שעבוד לו בתמונה שבלו
בדק בשדה של השעבוד.
הולכו מהאמור, כ' הא גאון, לפני מקנה הגזלנים, לם היקמי
מכל הנכסים, הן בשון הבנו הן באדם בעלמו - אוא לטרוף מן
הדמים, דמטלטלי נינהו. מיהו לאחר מקנה הגזלנים, טרפינן מן
הדמים שבלו תמונה הקיקר.
ואם הבלו הקיקר תמונה הקיקר שאכל, לם לפני מקנה הגזלנים
טרפינן מהם הקיקר שבלו בתמונה.
וכ' הרוש דבכל ענין, אוא לטרוף, כוון דלאו הני צוצי שבק אבהון

(והיה הרחק תמורה הקרקע, כלומר הון הרחק שבק להו אבהתן).
ור' בטיתא סוף קמ"ג אות ג' בגל.
ור' הקרמ"ז בת"ס סוף קפה כתב שהבעלים לאיש, שייש דפירש לד' הדין בקרבות
בגל ג' לקרש דסל"ל להדין בד' הה אמת, ולדבריהם חלוקי הרחק בין
ומפני ממשלטלי כשהיו שערה משלטלי אלא שייש.

ובקדלי עולם כל עקשים הקשה תמורה (עי' ביה מאיר אה"ע סי'
כל סבה, ובדעת סוף כל סקכ"ו, ונתבלה הקל ג', ואולם אישות (בת
הון, אמה תולה ה' לבייה חוב סוף כב, תפלה תולה סוף טו סקל"ג)
מסלקים עדלבה בבלות מה ג' ובבלהלן!
דהנה בנין הקמ מי שלוה בברה אחרת ונדה ב' לברים ואלו
מי מהם הבבור, נתן הוה ה' פלעים לבהן דמאן אחד מהן בבור.
מה ג' מהן בתוך ל' יום, הוה עשיר, דיאמר לבהן אינתי ראוי דלוון
הבבור מה. מה הוה והבנים הוומים, כ' מאיר אומר אם נתן עד
שלוה חלקו נתנו, ואם לאו עשרון, כ' יהודה אומר נתחייבו הנכסים
ובגמ' שקלו וטרו טובו בקבורת הסיפון דבמאי פליגי רמ"ו ור"י,
ורבינו מאנוי לה דמאיר שמה הוה לאמר ל' יום, ואל חוב תשלום
דהה אל הוה בום שלשים, ונתעבדו נכסיו לאיזו חוב מאליהו,
ואי איבו נכסי טובו הן דשון הבהן מהורשים (ומפי חלקו, דהו
אתעבדו הנכסים בחיי הוה, ומאן דמאן היו, אבה מן הורשין

אם יש ירושה בשאלה הקודמת, רש"י), והבע"ל בעון דליבא אלו ה' סלעים, ודב"ש אינו לה דרב אסי דאמר רב אסי הלכה שחלקו מתנה ורשיון ומתנה לקנות, ודב"ש אלה הבתובה בקרקע לאו כבתובה בשטר דמיא, ודב"ש אינו לה דרב דאמר מע"מ אובדה מן הורשין ואינו אובדה מן הלקוחות, והכא בחמש ולא חמש דמיפלגי, דר' מאיר סבר חמש ולא תבי חמש, ור' יהודה סבר חמש ואפ' תבי חמש.

נמצא דעד שלא חלקו, אובדה הכהן מהירושה, דלבני חלוקה הוי הט ירושה, ומע"מ אובדה מן הורשין, אבל לאחר חלוקה, כיון דמתנה ורשיון ומתנה לקנות, ולבני דשניהם דיבשו ה' סלעים בלבד ומחלקו, נמצא הולד ירש סלע ורביע, וסלע ורביע לקנות, וכן שמעון. ויבול הכהן לקבוע מכל אחד רק סלע ורבע ירושה, ומשניהם שני סלעים ומתנה, והוי תבי חמש, ובצה פליגי כלל ור' אי אמר חמש אפ' תבי חמש.

ובמתני' פירוש, דאילו נקטינן בדאמרי דיש בריה, ודב"ש קיבל ירושה, הי' אובדה הכהן ט החמש משניהם (ומע"מ אובדה מן הורשין), ואילו נקטינן דאין בריה והוו לקנות, לא הי' הכהן אובדה כלום, משום דכל אחד הוי לקוח, ומע"מ אינו אובדה מן הלקוחות. אלא הואיל ודב"ש סל כרב אסי והוו מתנה ורשיון ומתנה לקנות, יבול הכהן לקבוע מט אחד, סלע ורבע, ומשניהם שני סלעים ומתנה ודבדאי.

ולפי דעתי הה"ל בלעיל, נמצא דאפילו אי הוו לקיחות, הלא כבר מוכר לחבירו חלקו, ונמצאת עכשיו מחברו חלקו, אלא החלק שקיבל מחבירו הלוי הוא חלקי השעבוד שמכר לו, והבאי הוי חלקי הקרקע בקרקע, דאלא אפילו לפני חלוקה לוי הוי ערבה הבהן דמסלקי דיתמי לוי משעבדי, ולפי פשיטות דכן הוא, אם אם הם מחבה ורשים ומחבה לקיחות, דסלקי ורבע הוי ירושה, וחסלקי והרבע השני הוי חלקי שעבוד הסלקי ורבע שמכר לאחרון, אלא יערבה הבהן הכל משניהם, ושוב אינו חלקי תמש אלא תמש בולו.

ור' אינגלי שם דמחדש דכל דינו של הה"ל יומן הן לאחר תקנת הקאונים, לפמש הרמב"ם בהלכות ונהגו דברו בכסף ה' אושות פטלי הה, בלאחר תקנת הקאונים שקובים מסלקי דיתמי קובים גם מן הרוחי ומן השבח אבל לפני תקנת, לא דינו דהה"ל כיון דהוי הה"ל. ויש ור' אלא שם מטעם אחר.

ואפשר לומר דבדברי רחידש הה"ל לדון חלקי שעבוד, דהמקבל אבל הורש המוכר תחורה הקרקע המשועבדת שמכר נכנס בדין השעבוד כמו שהי' על הקרקע המשועבדת שמכר, ויומן לומר דכל זה שייך אם נאמר דבמעלן הפקיעו חלק השעבוד מן הלקוחות, ונשאר שעבוד בורשים, יש הכנה לומר בזה, כיון דהיו שעבוד, והשעבוד נפקע מי מכירה, נכנסת התחורה תחתיו

לשעבוד שהיו קיים עוד עכשיו, ומכשול נפקא מי המביה לידם, והתמורה מקלר בין השעבוד

אבל אמשלתמר דהיו דמיין לובה מן הרשין, הוי מדין גבוי, ולוי מדין שעבוד, ובשעה שיכשה נפקא השעבוד, ומגיע כשאברה הרשל, מה יעבור עם הקרקע שנקנה בתליני, ולא תמורה בצה.

ולפיכך מצינו דרך לישב קו הקדמים דלעיל, לפיכך שהבאנו לעיל בד' רבינו דסלקיו דקדושין סל דגבוי מן הרשין הוי מדין שעבוד ובדאשמר לישנא דמה שם שעבוד בהלוויתו, ודברי כה לאלו קוי לנוח סלקין דקדושין. מיהו סלקין דבר שם סל דגבוי מן הרשין הוי מדין גבוי ולוי מדין שעבוד, ולא בצה דינו דרה לאלו, וסלקיו דבדולה שם שיכל לפי הקמי בר, ומשבר הקו הישר.

ועוד אפשר לפלפל בצה ולומר דדינו דרה לאלו הוא רק אי שד, אבל אי שעבוד לוי דלוויתו, ~~ושבה~~ מסתבר לומר כיון דלא שעבוד מן התורה, לפי הישבו דהוי קנין לתנאי, הוי דמיין לובה מן הרשין, הוי מדין מחלוקת מדין גבוי, ולא בצה דינו דרה לאלו, וסלקיו דבדולה שיכל לפי הלק דשעבוד לוי דלוויתו ודיו בצה.

(עיין הדברים הבאים, הסר פנינו רבי יחזקאל שי' יוד)

קונטרס דמין שעבוד דלוויתו

הבאנו, דלמד שלד, ד' הנתיבות (סי' ס"ו) דהשטר הוי המשעבד ולא מעשה
הקנאה, ומשמע דהשטר הוי המשעבד, והבאנו ד' הקרבן מטלנו, דלאחר
משמע דגם למד שלד, בשטר גובה מן הלקוחות, מעשה הקנאה משעבד.
(והוי כעין דאורייתא למד שד). ולכאורה גם מעלן דגובה מן הורשין
אפל דמדרבנן, משום נאמן, איכא שעבוד, ד' בקונטרס המלחמה שחקינן
בצה למד שד, הוי דמעלן גובה מן הורשין הוי מדין שעבוד או
מדין חבות.

ויש להקשות דאמר בערבין דהוי דינן נאמנה ליתני קסני משום
דלאו בני מצוה נינהו, ומן הוי דאמר (בתמורה פ"ו) דכופין אותן מדין
מצוה לגרוש החלה, והיינו דהוי דבר ורבן לגבסון, הוי מדין כפוי אל
המצוה. ואמרי הראשונים דלמד שד, הוי דבר ורבן לגבסון, משום
דיש לחלה שעבוד בגבסי הלוה. והגמ' שם אזיל למד שלד, ומהתם
ליכא שעבוד גבסי, הוי דבר ורבן לגבסון הוי מדין כפוי אל
המצוה. ויש להקשות נהי ליכא שעבוד מהתם, למד שלד, מיהו הכא
תיקנו שעבוד בשטר דגובה מן הלקוחות. ואולי גם במעלן לגבי ורשין
תיקנו שעבוד, איך מה אומרת הגמ' משום מצוה.
לכאורה ומיד, למד שלד, אין את גובה מן הלקוחות, איכא מצוה יש אל הלקוחות,
ובעיר לכאורה כל מדין שעבוד מדרבנן. וד' רבינו (סוף הכ') דין כללי. ויש.
ועוד דהגמ' (סוף הכ') מן לרבה דסל שלד, אומרי אמ' דום

יתמי גבו קרקע בתובת אביהן, יש לבניו כ"ש, והוי מוחזק ולוי ר"ל. וגם שלא, אינן מקבל הבניו כ"ש והוי ר"ל. ולכאורה קשה מה בכך דשלא, מיהו לגורר תקנתא דאביהן שעבוד, הוי מוחזק ולוי ר"ל, ומוי מקי הגמ' לדבה.

ויקיל לי מקי יד-הרמה שם ומלוה דאמנם מפרבנן תקנו שעבוד כדי שלוי תגעולי דלא, מיהו לגבי בטרה, שהבניו יקבל כ"ש, בצה לוי תקנו, והוי מדין גבוי, והוי ר"ל, ושניר מקי הגמ' לדבה.

מיהו קשה ההשגות עבוד קשה ובבלעיל.

וכן ראיתי דמתבדים הקשה מסוגיא פשוטה דלעיל, דהנו אם שדה, הוי מוחזק ולוי ר"ל, והבניו נוטל כ"ש הינו רק אם לגמרי הנו גובה, ולכן הוי מוחזק, ואולי לגבי מכור ולבניו הנו גובה, אמנם אי שדה, לא מוחזק. ולכן לוי שלא, ומכאן תיקנו שעבוד, אינו לבניו רק מכור ולבניו הנו גובה; והוי ר"ל, ולכן שניר מקי הגמ' לדבה.

וגם תיבוש מה שניר לישב קושיתנו משולה בבר, אבל קשה ההשגות, איכתי קשה כבלעיל. ואינו נכון כלל מוד.

לגבי תיקון בבל

ושאתי דהקבה שמוגבל 35 (ואין הסנין תלוי בלגמר שלא, לבנו שעבוד כלל, והנו דגבוים מינו, וכן מיתמי גדולים, וכן במלוה בשטר דקבוים אלא מן הלקוחות, הוי מדין גבוי, ותקנו גבוי מן הלקוחות דאינם אלפסדי מנכסיהו, ולכן תיקנו גבוי, והיתמי אוו מינו, דלא הן שמתו, הגבוי הוי מחמת חוב המלוה, ובקסנו לוו בני מישבב מצוה ניהו.

x) והינו תיקנו גבוי מטעם נשיא, ולא פסידו דלקוחות, דהוי להם ליזהר לוי לקנות.